

Werken in een kleuterwereld

Reflecteren op je handelen als kleuterleerkracht

leuker.nu

leren en uitgeven kan écht revolutionair

©2018, Bianca Antonissen

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

NUR 190
ISBN 978-94-6367-073-9
Eerste druk 2018

Redactie: Marita Weener, www.redactiebureauamaritaweener.nl
Ontwerp en vormgeving: Sabrina Wakker, www.wakkerdesign.nl
Illustratie omslag: 123RF
Uitgever: Sabine Kokee, www.leuker.nu
Druk: Maak je eigen onderwijsboek, www.maakjeeigenonderwijsboek.nl

Werken in een kleuterwereld

Reflecteren op je handelen als kleuterleerkracht

Bianca Antonissen

---

leuker.nu

leren en uitgeven kan écht revolutionair

INHOUD

Voorwoord	6
 Thema 1 Wat kunnen kleuters al, en wat nog niet?	8
1. Wat je zelf kunt, doe je zelf	9
2. Weet je wat met 'buh' begint?	13
3. Vijf dingen die je nooit tegen een kleuter mag zeggen	15
4. Over knutselen, creativiteit en... eekhoorns	19
5. Interactief voorlezen: goed of juist niet?	23
 Thema 2 Kleuters en gedrag	28
1. Straffen en belonen bij kleuters	29
2. Regels en routines	33
3. Een nieuw schooljaar: groepsregels	35
4. Hoe betrokken zijn jouw kleuters?	39
5. Oudergesprekken: twee principes waardoor je nooit slechte gesprekken hebt	43
 Thema 3 Hoe jonge kinderen leren	46
1. Thematisch werken: hoe zet je samen met de kinderen een geweldig thema neer?	47
2. Kleutermethodes, voor of tegen?	51
3. Mag een kleuter kleuter zijn?	55
4. Moeten kleuters ook leren?	59
5. Horen letters thuis in een kleuterklas?	61
 Thema 4 Slimme kleuters	66
1. Hoogbegaafdheid en ontwikkelingsvoorsprong	67
2. Vragen die kinderen aan het denken zetten	73
3. Goed zo! Over feedback en mindset	77
4. Zeven redenen voor onderpresteren	81
5. Slimme kleuters uitdagen BINNEN je klas	85
6. Wat als slimme kleuters niet willen spelen?	89

Thema 5 Het kleuterlokaal inrichten

92

1. Tien dingen die je moet doen voordat je je lokaal gaat inrichten 93
2. Hoeveel procent van de dag zit jij in de kring? 97
3. Professioneel kleuterklasinrichter 101
4. Minimalisme in een kleuterklas 105
5. Hoe zet je de ontwikkelingsmaterialen in de kast? (En hoe niet?) 111

Wat betekent werken in een kleuterwereld voor jou? 119

Over de auteur 121

VOORWOORD

Kleuters hebben mijn hart gestolen. Dit gebeurde eigenlijk pas nadat ik op de pabo een keuze had gemaakt voor het oudere kind, aan het eind van het derde jaar. In het vierde jaar liep ik stage in een groep 7 en werkte mijn afstudeerwerkstukken ook uit voor die leeftijdsgroep. Maar aan het einde van het derde jaar, nadat ik die keuze had gemaakt, liep ik stage in een groep 1.

Ik in de kleuterwereld

Ik weet het nog goed, het was in een noodgebouwtje dat op het schoolplein stond. Ik kwam net uit een stage in groep 8, dus ik moest even omschakelen. Flarden van die stage in groep 1, die drie weken duurde, staan me nog helder voor ogen.

- Dat een stagebegeleider op bezoek kwam en me eerst niet kon vinden, omdat ik op de grond zat tussen enkele kleuters. En dat zij dat bijzonder vond, maar ik dat de gewoonste zaak van de wereld vond.
- Dat ik in de huishoek deed alsof ik een plastic ei doorslikte, door het langs mijn mond te bewegen, onzichtbaar voor de jongens die ademloos toekeken. En dat ik dat zo mooi vond, dat magische.
- Dat ik een opdracht bedacht bij een vouwwerkje, zodat het niet alleen maar een vouwwerkje was, maar dat er ook iets meer van de kinderen gevraagd werd. En dat ik daarvoor een compliment kreeg, maar dat ik dat weer de gewoonste zaak van de wereld vond.

Maar vooral: dat ik toen zo aan het twijfelen gebracht werd. Zou ik toch niet voor het jonge kind kiezen? Enkele jaren later, toen ik mijn twee eerste jaren als juf met een eigen klas erop had zitten, wilde ik dat toch eens proberen, een kleuterklas. Ik had op de pabo gelukkig wel informatie over kleuterontwikkeling gehad (je hoort tegenwoordig ook andere verhalen!), en ook drie keer stage gelopen bij de kleuters, maar ik vond mezelf toch nog erg kleutergroen. Ik ben er open ingesprongen, heb ontzettend veel geleerd door te doen en heb mijn visie op kleuteronderwijs ontwikkeld tijdens het werken met kleuters. Gedurende mijn loopbaan als leerkracht heb ik ook andere groepen gehad, maar een kleutergroep voelde toch altijd als thuiskomen.

JufBianca.nl

Al in mijn eerste jaar als leerkracht merkte ik dat ik veel te veel ideeën had, ideeën die ik niet allemaal in de klas kon uitvoeren. Mijn website werd geboren, een plek waar ik eerst vooral lesideeën deelde, maar later ook artikelen schreef over het kleuteronderwijs. En eigenlijk werd dat ook de basis voor dit boek. De missie van mijn website is altijd Eigenwijs Onderwijs geweest. Daarmee bedoel ik: denk na over het onderwijs dat je geeft, doe niet zomaar iets omdat iemand anders het zegt. Durf eigenwijs te zijn als het om onderwijs gaat, zeker bij de kleuters.

Dat is ook de reden dat ik dit boek geschreven heb. Misschien volg je mijn website al langer en komen enkele stukken uit dit boek je bekend voor. Weet dan dat ik elk hoofdstuk heb aangevuld met praktische tips en suggesties om verder te lezen. Ook zijn er vragen opgenomen die je laten reflecteren op je eigen handelen. Ik wil je hiermee inspireren, zodat je de best mogelijke kleuterleerkracht kunt zijn. Of je nu net aan de slag gaat bij de kleuters of al jaren in de kleuterwereld zit, leerkracht zijn is een leven lang leren. Elk jaar mag je een nieuwe groep kinderen begeleiden, die elke keer weer een andere aanpak van je vraagt. Volg je eigen wijs in het kleuteronderwijs!

Kleuterwereldadvies

In 2014 richtte ik de groep Kleuterwereld op, een besloten Facebookgroep. Toen had ik niet kunnen bedenken dat er ooit tienduizenden mensen lid zouden zijn, zowel in Nederland en België als daarbuiten. Elke keer als iemand mij mailt met een vraag over kleuteronderwijs raad ik aan de vraag ook daar te stellen. Er zijn immers zoveel verschillende smaken, zoveel verschillende visies, dat het zonde zou zijn als ik je alleen mijn visie geef!

*“The best teachers are those who show you where to look,
but don't tell you what to see.”*

Alexandra K. Trenfor

Ik zal je in dit boek dus niet vertellen hoe je het volgens mij moet doen. Liever laat ik je nadenken over waarom je iets doet en of die manier misschien nog beter kan.

Toen ik in Kleuterwereld ooit eens vroeg wat de leden zichzelf zouden willen influisteren als ze terug in de tijd konden gaan naar het moment dat ze voor het eerst in een kleuterklas stonden, zei bijna iedereen: Geniet. Dat zou mijn advies ook zijn. Geniet van die mooie, bijzondere kleuterwereld. Durf te vertrouwen op jouw eigen leerkrachthandelen en professionaliteit, maar ook op de ontwikkeling van kleuters.

Veel leesplezier!

Bianca Antonissen
JufBianca.nl

Van hoofdstuk naar hoofdstuk

Nog één ding: juist omdat dit boek je niet vertelt wat je moet doen, hoef je het ook niet van a tot z te lezen. Je kunt eerst alleen de thema's doorlezen die je aanspreken, van hoofdstuk naar hoofdstuk springen, en op een later moment iets nog even herlezen. Juist omdat ik je vraag na te denken en te reflecteren, wil je misschien liever je eigen weg door dit boek vinden. Dat kan!

Thema 1

Wat kunnen kleuters al,
en wat nog niet?

HOOFDSTUK 1

Wat je zelf kunt, doe je zelf

Het is wat. Dan word je vier jaar, en mag je naar de basisschool. En dan kom je bij juf Bianca in de klas, en dan wil die je niet eens helpen je jas aan te doen! Zo moeten sommige kleuters zich voelen als ze net bij mij in de klas zitten. Tijdens de eerste werkdagen van het nieuwe schooljaar heb ik het vaak gezegd: Wat je zelf kunt, doe je zelf!

Leer mij het zelf te doen

Natuurlijk laat ik je niet zomaar aan je lot over. Zoals ik al zei: alleen dat wat je zelf kunt, hoeft je zelf te doen. Als je iets nog niet zelf kunt, dan help ik je. Of, beter gezegd: ik leer je het zelf te doen. Zelfredzaamheid is niet alleen maar een hulpmiddel voor de leerkrachten. Alle leerkrachten kunnen beamen dat het handig is als kinderen zelf hun jas dicht kunnen doen. Moet je je voorstellen: 32 kleuters die de hulp van de leerkracht nodig hebben...

Maar zelfredzaamheid is ook een belangrijke ontwikkeling voor het kind zelf. Het begint met het beseft dat je het ook zelf kunt. Als je vader of moeder altijd jouw jas aandoet, hoe moet je het dan ooit zelf leren? Als juf dan ineens NIET helpt bij het aandoen van je jas, is er paniek. Dat kan ik toch niet zelf? Dan wordt het ineens mijn taak als leerkracht om een kind het beseft te geven: je kunt het zelf.

Soms zijn kinderen toch liever lui dan moe. Ze vinden het wel handig als een ander het voor hen regelt. Het derde hoofdstuk van thema 4 gaat over feedback en mindset. Als jij als leerkracht een kind helpt met het aandoen van de jas, geef je het kind eigenlijk de feedback 'jij kunt dit nog niet' of 'ik kan dit beter dan jij'. Dit geldt natuurlijk ook voor ouders! Er zijn kinderen die daar sterk tegenin gaan. Wat dacht je van een peuter die in de 'nee-zelluf-doen-fase' zit? Maar er zijn ook kinderen die meegaan in deze feedback: laat juf het maar doen, die kan het veel beter of sneller dan ik.

Hulp vragen

Ik hoor vaak dat leerkrachten een regel hebben dat het kind eerst hulp moet vragen aan een maatje of klasgenoot, voor het de hulp van de leerkracht mag vragen. Let er hierbij wel op dat kinderen het steeds eerst zelf proberen, voor ze hulp vragen. Ook wanneer je een klasgenoot om hulp vraagt, geldt: Wat je zelf kunt, doe je zelf.

Competentie

‘Wil jij mijn beker even opendoen, juf?’ Natuurlijk is het een simpele handeling, even die beker openmaken. Een grapje maken over de spierballen van papa of mama. Maar heeft het kind het zelf al geprobeerd? Ik merk dat kinderen het soms niet eens meer proberen, en het automatisch aan een ander vragen. Hoe geweldig is de wereld als je nooit meer iemands hulp nodig hebt, en alles zelf kan?

Daar zit het hem in. Het is belangrijk de zelfredzaamheid van kinderen te ontwikkelen, omdat het kinderen een competent gevoel geeft. Ik kan dat zelf, niemand hoeft mij te helpen. Je hebt vast wel eens de stralende kleuter gezien die zegt: ‘Kijk eens, juf, wat ik kan?!’

Volgens de zelfbeschikkingstheorie van Edward Deci en Richard Ryan hebben mensen drie basisbehoeften. Deze behoeften, die later door Luc Stevens werden gebruikt in zijn publicaties over adaptief onderwijs (stichting NIVOZ), zijn:

- Relatie – Ik wil gewaardeerd worden en ik wil dat anderen met mij omgaan
- Competentie – Ik wil laten zien wat ik kan
- Autonomie – Ik wil iets zelf kunnen en mijn eigen beslissingen nemen

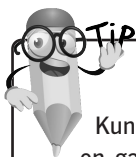
Wanneer aan deze basisbehoeften voldaan wordt, is er sprake van welbevinden en is een kind gemotiveerd om te leren. Een zelfredzaam kind voelt zich competent en autonoom. Zelfredzaamheid vormt de eerste stap naar zelfstandigheid.

Hoe stimuleer je zelfredzaamheid?

De eerste aanpassing heb ik hierboven al genoemd. Voordat je hulp biedt, controleer eerst of het kind het misschien zelf kan. Soms kun je ook met kleine aanwijzingen het kind helpen, zonder dat JIJ het doet. Je wijst het kind er bijvoorbeeld op dat de rits nog niet helemaal goed zit of helpt hem herinneren aan de stappen van het veters strikken.

De tweede aanpassing noemde ik ook al: wat je zelf kunt, doe je zelf. Als je nog niet zelf je veters kunt strikken, kun je misschien wel zelf je schoenen aandoen. Na de gymles kwamen kleuters soms bij me met hun schoenen en sokken in de handen, met de vraag of ik wilde helpen. De sokken en schoenen kan het kind best zelf aandoen, bij het dichtdoen van de schoenen mag hulp gevraagd worden.

Dan zijn er nog kleine aanpassingen in en om het lokaal om kinderen te helpen. Wij hadden op school luizenzakken, waar de namen van de kinderen op stonden. Als een kind zijn eigen naam

Jas aandoen

Kun je je jas nog niet zelf aandoen? Leg hem op de grond, de rug naar beneden, en ga bij de kraag staan. Steek je armen in de gaten, en ‘vlieg’ de jas over je hoofd. Klaar!

nog niet zo goed herkent, heeft hij een mooi probleem: er hangen veel dezelfde luizenzakken aan de kapstok, hoe vind je die van jezelf? De oplossing is eenvoudig: we raadden ouders aan iets herkenbaars (bijvoorbeeld een sleutelhanger) aan de luizenzak te hangen.

Probeer je bij alle hulp die je kinderen geeft af te vragen: hoe kan ik het kind helpen dit in het vervolg zelf te doen? Zelfredzaamheid is zo belangrijk!

Reflectie

- Wat doe jij nu al in de klas om de zelfredzaamheid te bevorderen?
- Welke taken kunnen de kinderen zelf, zonder hulp uitvoeren?
- Waar vragen de kinderen het meest hulp bij?
- Hoe kun je die taken aanpassen, zodat de kinderen het voortaan zoveel mogelijk zelf kunnen?

Verder lezen

Het artikel over relatie, competentie en autonomie van Luc Stevens, op de site van Stichting Nivoz, platform hetkind:

<http://hetkind.org/2012/11/25/over-het-werk-van-luc-stevens-de-behoefte-aan-relatie-competentie-en-autonomie/>.

Lexicon SLO – Het Jonge Kind over zelfstandig werken:

<http://jongekind.slo.nl/lexicon/zelfstandig-werken>.

HOOFDSTUK 2

Weet je wat met 'buh' begint?

Toen ik nog op een school werkte, kregen we tijdens een teamvergadering een stukje film te zien. Het was opgenomen bij een collega in de klas (groep 1-2); ze deed een activiteit uit de kleutermethode Schatkist (Uitgeverij Zwijsen). De kinderen oefenden met de beginklank. Er volgde in het team een discussie over een meisje van net 4, dat pas op school was. Moest zij ook meedoen met zo'n activiteit? Wat vragen we dan van kinderen? Wat als ze geen idee hebben waar het over gaat?

Beginklanken

Onze zoon was op dat moment, met 3 jaar en 9 maanden, bezig met beginklanken. Dat wil zeggen, hij zei regelmatig: "Weet je wat met baa betekent (= begint)? Baakaa!" Ik als juf *slash* moeder registreerde deze nieuwe fase in de ontwikkeling, grappig! Dochter (bijna 7) deed haar uiterste best hem de juiste beginklanken aan te leren.

Later zei hij ineens, uit zichzelf: "Weet je wat met 'buh' betekent (begint!)? Bbbbenjamin! En Bianca!"

Toen moest ik ineens weer aan die discussie in de vergadering denken. Ik heb toen, ietwat geagiteerd, uitgeroepen dat je er niet van uit moet gaan dat een kind iets niet kan. Wie weet heeft het meisje van net 4 prima in de gaten wat er van haar gevraagd wordt? En, stel dat ze dat niet weet, hoe moet ze het dan leren als ze buiten zo'n activiteit gehouden wordt? Het alternatief zou zijn dat je tegen enkele kinderen zegt dat ze iets anders mogen doen, terwijl jij een activiteit doet. Wat zegt een kind dát?!

Zeg niet te snel: dat kan jij nog niet

Mijn punt is dat je nooit kunt weten waar een kleuter aan toe is. De ontwikkeling van een kleuter verloopt grillig, een kind ontdekt dagelijks nieuwe dingen. Door goed te observeren kom je erachter wat een kind interessant vindt. Maar een kind kan ook ineens iets interessant gaan vinden, door iets te horen, te zien. Ik had altijd een groep 1-2, waar kinderen van 4-7 jaar in één klas zaten. Ik richtte mijn aanbod in de kring vooral op groep 2, groep 1 kreeg de gelegenheid aan te haken waar ze dat wilden.

Nooit zal ik die ene kring vergeten, waarin we een spelletje deden met klanken. Twee meiden van groep 1 zeiden in de kring niet zoveel, maar waren druk aan het meeplaybacken tijdens de opdrachten. Waar groep 2 er soms nog moeite mee had, deden zij het foutloos! Maar... niet als ik het hen rechtstreeks vroeg. De veiligheid was nog niet groot genoeg, maar ze oefenden zeker wel en ik kon zien dat de betrokkenheid groot was. Hoe jammer zou het zijn als deze meiden niet mee hadden mogen doen, omdat ik de activiteit alleen met groep 2 deed!